

עיון ברשימת שמירה בשבת

ב. טעם איסור קריאה בשטרי הדיוטות

נחלקו הראשונים בטעם האיסור לקרוא בשטרי הדיוטות:

רש"י סובר שהאיסור הוא סניף של ממצא חפץ ודבר דבר:

רש"י על תלמוד בבלי הנ"ל:

כל הני שמא יקרא בשטרי הדיוטות של מקח וממכר קאמר.

וכפי שכתב האור זרוע:

ספר אור זרוע חלק ב - הלכות ערב שבת סימן ב:

ופירש"י בשטרי הדיוטות של מקח וממכר דהנהו אסירי. משום ממצא חפץ ודבר דבר.

לעומת זאת כתב הרמב"ם:

רמב"ם הלכות שבת פרק כג הלכה יט:

אסור לקרות בשטרי הדיוטות בשבת **שלא יהא כדרך חול ויבא למחוק.**

הר"ן מפרש:

חידושים המיוחסים לר"ן על תלמוד בבלי הנ"ל:

שמא יקרא בשטרי הדיוטות. פירוש דאסור לקרות בשטרי הדיוטות לפי שאין בהם תועלת וצורך יום טוב **ואינם ראויים לטלטל.** אי נמי אסור **שמא יכתוב** תשובה לשואל ממנו דבר.

❖ **חשוב מה תהיה הנפקא מינה בין הפירושים השונים לאיסור**

קריאה בשטרי הדיוטות?

❖ **נסה למצוא סיוע לכל אחת מהשיטות בסוגית הגמרא שהובאה לעיל.**

ג. קריאה באגרות שלום

מדברי רש"י שהובאו לעיל משמע, שמותר לקרוא דברים שאינם דומים כלל למסחר. אולם במקום אחר כתב רש"י:

רש"י מסכת שבת דף קטז עמוד ב:

שטר הדיוטות - כגון של חשבונות, או איגרות השלוחות למצא חפץ.

והעירו התוספות:

תוספות שם ד"ה וכל שכן:

פירש בקונטרס איגרות, ותימה דנהגו העולם לקרות בכתב ואיגרות השלוחים ממקום למקום, ולטלטלן ודאי שרי, דהא ראויין לצור על פי צלוחית. ונראה לר"י דלא קרי שטרי הדיוטות אלא **שטרי חובות וכיוצא בהן אבל איגרות שרי דפעמים שיש בהן פקוח נפש**, ואפילו יודע שאין בו פקוח נפש מתיר ר"ת דלא הוי שטרי הדיוטות כיון שאין צריך למה שכתוב בה לפי שיודע מה שבאיגרות, ואם אינו יודע שמא יש בו צורך גדול או פקוח נפש ושרי. וכן משמע בירושלמי דקאמר מפני מה אין קורין בכתבי הקדש מפני שטרי הדיוטות שאם אתה אומר לו שהוא מותר אף הוא אומר מה בכך אם אתעסק בשטרותי, משמע דווקא כעין חובות ושטרות קאמר, וכן פירש רש"י לקמן גבי גזירה שלא יקרא בשטרי הדיוטות דבשטרי מקח וממכר קאמר, וכן הגיה בפירוש כתב ידו.

הקדמה:

כתב הן איש חי: "כתבו המקובלים ז"ל, גדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת אלף פעמים מן הנעשה מעסק התורה של ימי חול". ביום השבת בו אנו מתעלים מעל מדרגת החומר ושוברים מענייני המסחר, עלינו להרבות בתפילה ובלימוד תורה וכן בשמחת השבת, ולמעט בעיסוק בעניינים של חולין.

שאלה: האם מותר לחייל או למפקד תורן להתבונן ברשימת השמירה בשבת בשביל להיערך בהתאם?

א. מניין אורחים בשבת

נאמר במשנה:

מסכת שבת פרק כג משנה ב:

מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו (מיני מעדניו) מפיו, אבל לא מן הכתב.

מבאר הגמרא:

תלמוד בבלי שם דף קמט עמוד א:

מאי טעמא? רב ביבי אמר: גזירה שמא ימחק (בעל הבית אורחים מן הרשימה שהחליט שלא להזמין). אב"י אמר: גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות (מסמכים הקשורים למסחר). מאי בינייהו? - איכא בינייהו: דכתב אכותל, ומידלי. למאן דאמר שמא ימחק - לא חיישינן, ולמאן דאמר שמא יקרא - חיישינן...

תנו רבנן: כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות - אסור לקרות בשבת. ודיוקנא עצמה - אף בחול אסור להסתכל בה, משום שנאמר אל תפנו אל האלילים. מאי תלמודא? - אמר רבי חנין: אל תפנו אל מדעתכם.

וביאר רש"י:

רש"י שם:

כתב המהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות - כגון בני אדם המציינים בכותל חיות משונות, או דיוקנות של בני אדם של מעשים, כגון מלחמת דוד וגלית, וכותבין תחתיה זו צורת חיה פלונית, וזו דיוקנית פלוני ופלונית.

❖ **מדוע אין למנות אורחיו מתוך הכתב, ומה הנפקא מינה ביניהם?**

❖ **חוה דעתך, מדוע גזרו חכמים (לפי אב"י) שמא יקרא בשטרי הדיוטות, שאין בה איסור תורה, הרי אין גוזרים גזירה לגזירה?**

❖ **האם האיסור שמוכח בברייתא קשור לאיסור קריאה בשטרי הדיוטות?**

להלכה, פסק השולחן ערוך:

שולחן ערוך אורח חיים סימן שז סעיף יב:

זימן אורחים והכין להם מיני מגדים וכתב בכתב כמה זימן וכמה מגדים הכין להם, אסור לקרותו בשבת, אפילו אם הוא כתוב על גבי כותל גבוה הרבה, משום גזירה שמא יקרא בשטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות.

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

❖ מדוע לדעת התוספות מותר לקרוא באגרות שאינן קשורות למשא ומתן?

אולם, הרא"ש סובר שגם אגרות שלום אסורות בקריאה:

רא"ש מסכת שבת פרק כג סימן א:

וכיון דחיישינן שלא למנות אורחיו ופרפרותיו שמא יקרא בשטרי הדיוטות מסתברא הוא הדין בכל אגרות רשות. ומצינא לפלוגי דוקא בהני שייך למיגזר טפי לפי שהן מענין חשבונות וצרכיו ודמי לשטרי הדיוטות טפי מאיגרי הרשות שהן דברי שלומות ואין בהן צורך. אבל מדאסרינן כתב שמהלך תחת הצורה ותחת הדיוקנאות שאין בהן צורך כלל ואסרינן משום שמא יקרא בשטרי הדיוטות, נראה דהוא הדין אגרות הרשות.

❖ כיצד הוכיח הרא"ש שאסור לקרוא אגרות שלום בשבת?

❖ כיצד ישיבו התוספות על ראייתו?

טעם אחר לאיסור לקרוא באגרות שלום, כתב הר"ן:

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף מג עמוד ב:

והלכתא אסור לקרות בשטרי הדיוטות בשבת. כגון של חשבונות או אגרות השלוחות למצוא חפץ דאיכא למיחש שמא ימחוק.

למעשה, פסק השולחן ערוך כדעת המחמירים:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף יג-יד:

שטרי הדיוטות, דהיינו שטרי חובות וחשבונות ואגרות של שאלת שלום, אסור לקרותם, ואפילו לעיין בהם בלא קריאה, אסור.

לקרות באיגרת השלוחה לו, אם אינו יודע מה כתוב בה, מותר ולא יקרא בפיו אלא יעיין בה.

וביאר המשנה ברורה:

משנה ברורה על השולחן ערוך הנ"ל סעיף קטן נד:

מותר - דשמא יש בה דבר שהוא צורך הגוף, ואינו דומה לשטרי הדיוטות שהם רק צורך ממונו. והנה אף דיש שאוסרים גם באופן זה כמבואר בבית יוסף, סמך בזה להקל באופן שלא יקרא רק יעיין בלבד, דבעיון בלבד גם כן יש מתירים בשטרי הדיוטות.

❖ באיזה אופן התיר השולחן ערוך לקרוא מכתב שהגיע אליו בשבת?

ד. האם איסור קריאת המוזמנים או המנות חל רק על בעל הבית?

הב"ח מבאר שלשיטת רש"י האיסור חל דווקא על בעל הבית, אולם לשיטת הרמב"ם האיסור נוהג כל אדם:

שו"ת בית חדש (ישנות) סימן קכז:

נראה דלפי פירש"י בההיא דרב ביבי וזה לשונו שמא ימחוק מן האורחים כו', משמע דאין קפידא אלא לבעל בית, אבל לשמש אין איסור לקרות מתוך הכתב מאחר שאין בכוחו למחוק, וכן דייק לשון המשנה דנקט אורחיו פרפרותיו ולא נקט אורחי פרפראות. והכי נמי אין לחזן הכנסת כח למחוק ממנין בני האדם שציוו אותו הדיינים להכריז עליהם, ואף על פי דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור כתבו כאביי החולק על רב ביבי,

והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל.
יוצא לאור ע"י הרכבות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית. מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן ה"ה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה, סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"פ הרב חנניה שפרן, כתיבה ועריכה: טור' ר' נועם שאול.

וסבירא ליה דאסור משום שטרי הדיוטות.

❖ לאור זאת, האם יהיה הבדל בין חייל רגיל לבין מפקד, בעניין קריאה ברשימת שמירה בשבת?

מלבד זאת, נפסק בשולחן ערוך לגבי קריאה בספר לאור הנר:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעה סעיפים א-ג:
אין קורין בספר לאור הנר ואפילו אינו מוציא בפיו, שמא יטה... ודוקא אחד, אבל שנים קורים ביחד, שאם בא האחד להטות (נר כדי שיגיע השמן לפתילה), יזכירו חבריו.

כיוצא בזה כתב הרשב"א לגבי קריאה ברשימת מוזמנים:

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף קמט עמוד א:

נפקא מינה היכא דקרי אחריני בהדיה (שקורא אחר עימו) דליכא משום שמא ימחוק דכל חד וחד מדכר (מזכיר) לחבריה, כדאמרינן גבי אין קורין לאור הנר.

יתירה מזאת כתב המשנה ברורה לגבי קריאה לאור הנר:

ביאור הלכה סימן רעה סעיף א:

ושמעתי על אנשי מעשה שכותבין על חתיכת נייר באותיות גדולות 'שבת היום ואסור להדליק' ומדבקינן מבעוד יום הנייר במקום (הכפתור) ונראה שעל זה בודאי יש לסמוך להקל.

❖ סכם, באלו אופנים ניתן להתיר לעיין ברשימת שמירה בשבת, ולא לחשוש שימחק או יכתוב?

❖ האם יש לאסור את העיון ברשימה משום 'שטרי הדיוטות'?

ה. חשבונות של מצווה

כתב המגן אברהם (וכן פסק המשנה ברורה) בהתייחס לדברי הב"ח:

מגן אברהם שם סעיף יב:

ואני אומר מנהג ישראל תורה הוא דהא חשבונות של מצוה שרי, כמו שכתוב סימן ש"ס ס"ו, ולא גזרינן אטו חשבונות שאינן של מצוה, כל שכן הכא דהוא גופה גזירה אטו שטרי חשבונות דשרי בשל מצוה, וע"ש סי"ב **דצרכי רבים שרי**.

❖ חשוב, אלו עקרונות ניתן ללמוד מדברי המגן אברהם לגבי קריאת מסמכים הקשורים בשירות הצבאי?

ו. הלכה למעשה

כך נכתב בספרנו 'תורת המחנה' פרק מב תשובה ה:

- א. חייל שאין בסמכותו לבצע שינויים ברשימת השמירה, רשאי לעיין בה לצורך מצוה, דהיינו בכדי לדעת את מועד שמירתו ואת מי עליו להשכים.
- ב. מפקד או חייל שבסמכותו לבצע שינויים ברשימת השמירה, יימנעו מעיון בה ביחידות, או בלא שיפקידו עליהם 'שומר', בשל החשש שיערכו בה שינויים.
- ג. ברם, במקום טורח גדול, כגון שנדרשים להשכים חייל לצורך זה, יש להקל בכך, ובמיוחד כשאין כלי כתיבה בידם.
- ד. בכל מקרה ראוי לסגור את רשימת השמירות בנילונית קודם השבת, ולהצמיד לה פתק בולט המזהיר מפני ביצוע שינויים בה בשבת.

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות:
bmlhalacha@gmail.com להצטרפות לקבוצת
ההלכה יומית לחיילים בוואצאפ וקבלת דפי 'והגית בו'
(קבוצה שקטה), סרקו את הקוד:

